

Prof. zw. dr hab. Stanisław Kasiewicz
Zakład Zarządzania Ryzykiem
Instytut Finansowania Korporacji i Inwestycji
KNoP, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

**Ocena rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Przenajkowskiej pt. „WPLYW
JEDNOLITEGO OBSZARU PŁATNOŚCI w EURO na rozwój bankowych usług
płatniczych” – Toruń 2014, 333 strony**

1. Ocena zasadności tematu rozprawy doktorskiej

W historii rozwoju polskiej bankowości było wiele przełomowych wydarzeń, w szczególności po okresie wdrażania mechanizmów rynkowych po 1989 r. W okresie transformacji systemowej sektora bankowego wyróżnia się szczególnie okres po wybuchu kryzysu finansowego „sub-prime” w 2007 r., gdy banki funkcjonujące w Polsce podjęły duże wyzwanie w poszukiwaniu nowych modeli biznesowych, ściśle związanych z rosnącą falą technologicznych innowacji. Tym rynkiem, którym podlega największym zamianom innowacyjnym jest europejski rynek płatności.

Praca mgr Karoliny Przenajkowskiej bezpośrednio nawiązuje do tego nurtu badań nad przesłankami i skutkami zmian wywołanych opracowaniem i wdrożeniem koncepcji Jednolitego Obszaru Płatności w Euro (*Single Euro Payments Area - SEPA*) na rozwój europejskich usług bankowych, a zwłaszcza w Polsce. Praca w umiejętny sposób łączy aspekty prawne z ekonomicznymi wynikającymi z tworzenia się instytucjonalnych i prawnych uwarunkowań realizacji tej koncepcji.

2. Ocena przyjętej koncepcji badawczej – cel pracy, hipotezy badawcze, metody badania

Za **główny cel badawczy pracy** Doktorantka uznaje przeprowadzenie „oceny wpływu procesu budowy, funkcjonowania oraz szczegółowych rozwiązań standaryzacyjnych przyjętych w ramach Jednolitego Obszaru Płatności w Euro, na wybrane elementy systemu płatniczego w Polsce i w innych krajach Unii Europejskiej” (zob. s. 8).

Warto podkreślić ambitny zakres przedmiotowego badania podjęty w pracy doktorskiej z uwagi na co najmniej dwa fakty. Pierwszy związany z tym, że efekty implementowanych zmian stopniowo się ujawniają (pakiet prawnych uregulowań, nie był wdrażany od razu w

pełnym zakresie). Drugi wynika z tego, że poszczególne kraje członkowskie miały zdecydowanie zróżnicowane rozwiązania infrastrukturalne systemu płatniczego. Nie wspominając już o odmiennych systemach zachowań, kulturze prawnej, o zróżnicowanym stanie rozwoju sektora bankowego w krajach członkowskich UE.

Obok celu głównego w opiniowanej pracy doktorskiej formułuje się trzy cele cząstkowe (w istocie 2 cele - patrz s. 8):

- a) systematyzację wiedzy w zakresie skuteczności działania SEPA jako formy samoregulacji,
- b) identyfikację korzyści oraz wyzwań dla sektora bankowego i pozostałych interesariuszy rynku usług płatniczych wynikających z wdrożenia SEPA,
- c) trzeci cel jest niemal tożsamy z celem głównym pracy, bo trudno jest wyobrazić sobie ocenę skutków Jednolitego Obszaru Płatności odrębnie od wariantu Jednolitego Obszaru Płatności wspartego licznymi dodatkowymi regulacjami prawnymi.

W pracy doktorskiej formułuje się dwie hipotezy pracy (zob. s. 9):

1. Powstanie SEPA zwiększyło konkurencyjność bankowych usług płatniczych.
2. Największe korzyści z rozwiązań SEPA odnosi sektor bankowy.

W mojej opinii hipotezy te zostały poprawnie zweryfikowane na podstawie: kwerendy literatury przedmiotu zarówno krajowej jak i zagranicznej; analizy wyników badań przeprowadzonych z udziałem Autorki rozprawy, a także jej własnych badań.

3. Ocena układu i treści pracy

Praca składa się z siedmiu rozdziałów, wstępu, podsumowania i dwóch załączników zawierających kwestionariusze badania ankietowego europejskiego i polskiego sektora bankowego. Ponadto w pracy znajdują standardowe elementy jak: spis tabel, wykresów i schematów, spisu literatury.

Układ pracy jest logiczny i dostosowany do przyjętych celów pracy i postawionych hipotez.

Rozdział pierwszy dokonuje opisu funkcjonowania systemu płatniczego, omawia kluczowe definicje i prezentuje istotę wybranych instrumentów płatniczych takich jak: polecenie przelewu, polecenie zapłaty, karty płatnicze i pieniądź elektroniczny. Klamrą zamykającą rozważania w tym rozdziale jest syntetyczny opis cech polskiego systemu płatniczego.

W rozdziale drugim pracy, Doktorantka opisuje europejski rynek płatności detalicznych. Punktem wyjścia jest ocena poziomu ubankowienia w krajach członkowskich

UE. Dużą uwagę Doktorantka poświęca pokazaniu różnic w poziomie wykorzystania instrumentów płatniczych i zwyczajach płatniczych. W rozdziale tym omawia także specyfikę polskiego rynku płatności detalicznych w odniesieniu do kart płatniczych i roli systemu ELIXIR.

Kolejne trzy rozdziały dotyczą JOP, w tym rozdział trzeci poświęcony został omówieniu podstawowych kwestii: wybór formy regulacji, podmioty uczestniczące w budowie tego systemu, etapach tworzenia i istocie programu SEPA. Najważniejsze punkty w tym rozdziale są to punkty od 3.6 do 3.8 określające potencjalne skutki SEPA dla sektora bankowego (koszty, korzyści). W rozdziale czwartym omawia się najważniejsze problemy budowy SEPA, a w piątym rozdziale jak był realizowany ten program w Polsce.

W rozdziale szóstym przedstawia się szczegółowo ewolucję ram prawnych niezbędnych dla budowy JOP w Euro.

W rozdziale siódmym, najważniejszym dla pracy dokonuje się opisu i interpretacji wyników przeprowadzonych badań ankietowych dla europejskiego i polskiego sektora bankowego.

4. Główne osiągnięcia i słabości dysertacji

Do zasadniczych osiągnięć pracy zaliczyłbym:

- podjęcie o dużej doniosłości praktycznej tematu badawczego dotyczącego budowania Jednolitego Obszaru Płatności w Euro i jego wpływu na efektywność, konkurencyjność i innowacyjność sektora bankowego. Tematyka rozważana w pracy ma też istotne znaczenie teoretyczne z perspektywy tworzenia skutecznych regulacji, poprzez pokazanie ograniczeń, jakie są związane z samoregulacją podmiotów regulowanych,
- dokonuje konfrontacji deklarowanych (oczekiwanych efektów netto) wprowadzenia SEPA, ze wstępnymi korzyściami, kosztami i szansami tej wdrażanej koncepcji dla głównych interesariuszy na podstawie wyników przeprowadzonych badań ankietowych obejmujących kraje członkowskie UE, w tym odrębnie Polskę. Dowodzi się, że banki nie staną się najważniejszym beneficjentem wdrażanej koncepcji Jednolitego Obszaru Płatności w Euro, lecz klienci indywidualni i korporacyjni (zob. hipoteza druga jest nieprawdziwa s. 9),
- pracę charakteryzuje kompleksowy charakter badania wskazujący na przesłanki, genezę SEPA, szczegółowe omówienie jej etapów budowania oraz zidentyfikowanie efektów wdrożenia, a także co jest ważne pokazanie przyszłych kierunków doskonalenia tej koncepcji - nie było do tej pory takiej publikacji o takim zakresie przedmiotowym,

podmiotowym i czasowym. Wartościowym wkładem Doktorantki jest to, że wskazuje na zróżnicowane efekty i priorytety w zakresie trzech obszarów tj. konkurencyjności, opłacalności i innowacyjności wprowadzenia SEPA na świadczenie usług bankowych, interesariuszy i wykorzystywane główne instrumenty finansowe,

- praca prezentuje rzetelność metodyczną w odniesieniu do oceny skutków koncepcji Jednolitego Obszaru Płatności w Euro dla Polski – przez pokazywanie aktywnej roli polskiego sektora bankowego, istniejących uwarunkowań, wskazywanie na pozytywne działania jak i zaniedbania w tej dziedzinie np. polecenie zapłaty, brak klarownej decyzji o wejściu do strefy Euro,
- dokonuje obszernej kwerendy wykorzystanych źródeł bibliograficznych i dokumentów, w tym książki i artykuły obejmują – 76 pozycji, akty prawne – 42 pozycje, raporty i opracowania – 116 pozycji oraz pozostałe źródła – 73 pozycje.

Dla zachowania pewnej równowagi mojej opinii wskażę też na słabsze ujęcia zagadnień w pracy:

- brak części teoretycznej w recenzowanej pracy, która mogłaby dotyczyć konkurencyjności w sektorze bankowym, konkurencyjności regulacyjnej, innowacyjności w sektorze bankowym, roli instytucji w tworzeniu nowych rynków, teoretycznych koncepcji oceny skutków regulacji. Pewnym usprawiedliwieniem może być ściśle i konsekwentne trzymanie się tematu pracy, który ma charakter przedsięwzięcia przełomowego, praktycznego, a także politycznego;
- niedostateczny zakres polemik, prezentowania własnych opinii i ocen, w szczególności związanych z krytykami koncepcji SEPA, czy na przykład stanowiska Doktorantki w zakresie jakości ocen kosztów, korzyści i szans wynikających z wdrożenia Jednolitego Obszaru Płatności w Euro – punkt 3.6;
- brak klarownej spójności między prezentowanymi rozważaniami w poszczególnych rozdziałach, a celami i hipotezami pracy. Wynika to faktu, iż nie eksponuje się podsumowań poszczególnych rozdziałów i przejść do kolejnych rozdziałów pracy doktorskiej.

5. Aspekty polemiczne

Do elementów polemicznych w opiniowanej pracy zaliczyłbym:

- nie dostrzegam pewnych różnic lub specyfiki w omawianiu kluczowych definicji dla recenzowanej pracy np. Jednolity Obszar Płatności a SEPA, czy to są równoznaczne terminy czy SEPA jest tylko narzędziem, czy mechanizmem osiągnięcia Jednolitego

Obszaru Płatności w Euro; system rozliczenia i system rozrachunków (s. 26), zaproponowana autorska definicja własna systemu płatności – w pracy nie podaje się czym się różni od innych literaturowych określeń (zob. s.25);

- Doktorantka identyfikuje ciekawe fakty, wydarzenia, tendencje, ale pozostawia je bez komentarza na temat przyczyn, które mogły wpłynąć na ich kształt np. analizując zmiany wykorzystania instrumentów finansowych w analizowanych krajach UE w latach 2003 – 2012 (zob. punkt 2.2.).

6. Uwagi formalne

W pracy Doktorantki występują nieliczne nieprawidłowości natury formalnej, m.in.:

- s. 97 - Niezrozumiałe jest zdanie „ Migracja przez instytucje europejskie, przede wszystkim przez Komisję (instytucję z największą liczbą płatności) jest zakończona”,
- s. 118 - Niewłaściwe użycie terminu wkładu w zdaniu „ Uaktualniona wersja ww. dokumentu, po trwających trzy miesiące konsultacjach i zebraniu wkładu od 13 podmiotów, została opublikowana w grudniu 2013.r.”, trafniej było użyć opinii, komentarzy, argumentów; na s. 216 używa się terminu „część dyrektywalna”,
- s. 155 - Niezrozumiałe jest zdanie „Umożliwienia spójnego doświadczenia posiadacza karty w bankomatach.”,
- s. 206 – Użycie zbyt długiego zdania „W celu”.

7. Ocena końcowa

W konkluzji należy podkreślić aktualny i wciąż podejmowany problem dążenia do uzyskania pełnej integracji europejskiego rynku finansowego, w tym najbardziej dynamicznie rozwijającego się systemu płatności, który porusza praca Doktorantki. Praca w sposób kompleksowy ocenia działania składające się na budowaniu Jednolitego Obszaru Płatności w Euro w skali krajów UE oraz wpływu tych przedsięwzięć na kluczowe elementy decydujące o rozwoju sektora bankowego tj. efektywności, konkurencyjności i innowacyjności. Niezwykle cenną zaletą recenzowanej pracy doktorskiej jest przeprowadzenie badań empirycznych wskazujących na wpływ ważnych legislacji wspierających koncepcję Jednolitego Obszaru Płatności na sektor bankowy w Polsce, które są konfrontowane z wynikami badań empirycznych przeprowadzonych z udziałem Doktorantki w 15 krajach UE. Doceniam też te fragmenty pracy, które pokazują że nie wykorzystujemy w pełni efektów koncepcji SEPA, dla dalszego rozwoju sektora bankowego w Polsce, gdyż nie jesteśmy członkami krajów strefy

Euro, ani też nie jest znana data, w którym momencie chcemy wejść. Za szczególnie wartościowe uznaję wyniki Doktorantki, które pokazują, że możliwe jest osiągnięcie korzyści dla indywidualnych klientów oraz małych i średnich firm akceptowanych przez banki, które redukują ich opłacalność świadczenia usług płatniczych. Ponadto, że kluczowym warunkiem powodzenia przełomowych regulacji jest konieczność analizy struktury korzyści, kosztów i szans (ryzyka) kluczowych interesariuszy, aby wprowadzane zmiany nie prowadziły do powstawania zbyt rażących różnic w poziomie efektów netto między głównymi interesariuszami.

Praca zawiera też elementy nieco słabsze, związane z nadmierną koncentracją na kwestiach technicznych i prawnych, ale kosztem rozważań o charakterze teoretycznym, ujawniają się też pewne słabości formalne.

Praca prezentuje dobry poziom, co jest z pewnością wynikiem dobrej współpracy promotora i pomocniczego promotora.

W świetle tych ocen przedstawionych w niniejszej recenzji, uważam, że praca mgr Karoliny Przenajkowskiej spełnia kryteria stawiane pracom doktorskim i wnoszę nie tylko o jej dopuszczenie do publicznej obrony, ale także o jej wyróżnienie.

Warsaw 09.09.2015

